

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА;
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.137.32

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.5.28>

КАЛІННИКОВ О.В.

**ОСКАРЖЕННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ЩОДО ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО
ЗАХОДУ ЗА ВІДСУТНОСТІ ПІДОЗРЮВАНОВОГО**

**APPEALING A COURT DECISION ON THE CHOICE OF A PREVENTIVE MEASURE
IN THE ABSENCE OF A SUSPECT**

В даній роботі за допомогою загальнонаукових та спеціально юридичних методів наукового пізнання на підставі аналізу робіт вітчизняних науковців, міжнародних актів, джерел національного законодавства, судової практики Верховного Суду і Вищого антикорупційного суду досліджено питання оскарження судового рішення щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного. Констатовано, що запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, як вид заходів забезпечення кримінального провадження, спрямований на досягнення дієвості кримінального провадження та виступає легітимним способом обмеження з боку держави права кожної людини на свободу та особисту недоторканність. Доведено, що законодавцем в кримінальному процесуальному законі одночасно використовується два поняття «обрання запобіжного заходу» та «застосування запобіжного заходу», однак в апеляційному порядку на стадії досудового розслідування передбачена можливість лише ухвали слідчого судді про «застосування запобіжного заходу» і не передбачено можливість апеляційного оскарження ухвали про «обрання запобіжного заходу», що призводить до відсутності в єдності правозастосування питання оскарження судового рішення про обрання запобіжного заходу. Внаслідок чого, було сформовано два підходи до вирішення окресленого питання. Відповідно до першого підходу – ухвала слідчого судді щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою не підлягає оскарженню в апеляційному порядку. Згідно другого підходу ухвала слідчого судді щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою також як і ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні підлягає оскарженню в апеляційному порядку. Відсутність в єдності в судовій практиці в даному питанні призводить до недотримання належної правової процедури до кожного учасника кримінального, що тягне за собою порушення права на справедливий суд. Доведено, що забезпечення можливості апеляційного оскарження ухвали про обрання запобіжного заходу відповідає завданням кримінального провадження та міжнародним стандартам забезпечення права на свободу та особисту недоторканність. Запропоновано запровадження змін до кримінального процесуального закону стосовно закріплення можливості оскарження ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, що бути сприятиме усунення недоліків нормативного врегулювання запобіжних заходів.

Ключові слова: кримінальне провадження, заходи забезпечення кримінального провадження, запобіжні заходи, застосування запобіжного заходу, досудове розслідування, ухвала.

In this work, using general scientific and special legal methods of scientific cognition, based on the analysis of works by domestic scholars, international acts, sources of national legislation, case law of the Supreme Court and the High Anti-Corruption Court, the author examines the issue of appealing against a court decision on imposition of a preventive measure in the form of detention in the absence of a suspect. It is stated that a preventive measure in the form of detention, as a type of measure to ensure criminal proceedings, is aimed at achieving the effectiveness of criminal proceedings and is a legitimate way for the State to restrict the right of every person to liberty and security of person. It is proved that the legislator in the criminal procedure law simultaneously uses two concepts of “choosing a preventive measure” and “applying a preventive measure”, but at the pre-trial investigation stage, only the investigating judge's decision to “apply a preventive measure” is possible on appeal and there is no possibility of appealing against the decision to “choose a preventive measure”, which leads to the absence of the issue of appealing against a court decision to choose a preventive measure in the unity of law enforcement. As a result, two approaches to resolving this issue have been formed. According to the first approach, the decision of the investigating judge to impose a preventive measure in the form of detention is not subject to appeal. According to the second approach, the decision of the investigating judge to impose a preventive measure in the form of detention, as well as the decision to apply a preventive measure in the form of detention or refusal to apply it, is subject to appeal. The lack of unity in judicial practice in this regard leads to a failure to ensure due process of law to each participant in criminal proceedings, which entails a violation of the right to a fair trial. The author proves that ensuring the possibility of appealing against a decision to impose a preventive measure is consistent with the objectives of criminal proceedings and international standards of ensuring the right to liberty and security of person. The author proposes to introduce amendments to the Criminal Procedure Law to enshrine the possibility of appealing against a decision to impose a preventive measure in the form of detention, which will help to eliminate the shortcomings of the regulatory framework for preventive measures.

Key words: *criminal proceedings, measures to ensure criminal proceedings, preventive measures, application of preventive measures, pre-trial investigation, court ruling.*

Вступ. Запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, як вид заходів забезпечення кримінального провадження, спрямований на досягнення дієвості кримінального провадження та виступає легітимним способом обмеження з боку держави права кожної людини на свободу та особисту недоторканність, яке передбачено, як національним правом – ст. 29 Конституції України [1] та ст. 12 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [2] так, і міжнародним – ст. 1, 3 Загальної декларації прав людини 1948 року [3], ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [4], ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року [5].

Наведена позиція ґрунтується на практиці Конституційного Суду України, який виходить із того, що право на свободу та особисту недоторканність може бути обмежене, однак таке обмеження має здійснюватися з дотриманням конституційних гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, принципів справедливості, рівності та домірності (пропорційності), із забезпеченням справедливого балансу інтересів особи та суспільства, на підставі та в порядку, визначених законами України, з урахуванням актів міжнародного права, позицій Європейського суду з прав людини, за вмотивованим рішенням суду, прийнятим в порядку справедливої судової процедури [6].

Однією з основних засад судочинства в Україні визнається забезпечення права на апеляційний перегляд справи (ч. 2 ст. 129 Конституції України) [1].

Встановлена у кримінальному процесуальному законодавстві України процедура обрання запобіжного заходу та можливість перегляду в апеляційному порядку ухвали слідчого судді щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою створює баланс між державним прирусом та суворим дотриманням правам людини, тобто між публічним інтересом та приватним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти, пов'язані з застосуванням, обранням запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, в тому числі щодо оскарження ухвали про обрання запобіжного заходу, були висвітлені та проаналізовані у наукових працях, зокрема, таких

дослідників: С. С. Абламський, І. В. Басиста, Н. Р. Бобечко, І. В. Гловюк, А. Л. Даль, В. Г. Дрозд, В. А. Завтур, О. В. Капліна, М. І. Карпенко, В. В. Михайленко, В. В. Назаров, В. Т. Нор, В. В. Рожнова, М. В. Самойлов, В. М. Тертишник, О. І. Тищенко, Л. Д. Удалова, Т. Г. Фоміна, В. І. Фаринник, О. Ю. Хабло, О. Г. Шило, М. М. Шевердін, М. І. Шевчук, М. Є. Шумило, Г. В. Юркова та інші науковці.

Водночас, відсутність єдиного підходу у вирішенні питання щодо можливості оскарження ухвали слідчого судді щодо обрання запобіжного заходу за відсутності підозрюваного на стадії досудового розслідування, як серед науковців, так і в судовій практиці зумовлює необхідність його подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження питання оскарження судового рішення щодо обрання запобіжного заходу за відсутності підозрюваного.

Результати дослідження. Приписи ч. ч. 1-5 ст. 193 КПК України визначають порядок розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу за участю прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, його захисника [2].

В той же час, ч. 6 ст. 193 КПК встановлює порядок обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного, обвинуваченого [2].

При цьому, п. 2 ч. 1 ст. 309 КПК України передбачено можливість оскарження в апеляційному порядку на стадії досудового розслідування лише ухвали слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні [2].

Аналіз вказаних правових норм свідчить, що законодавцем одночасно використовується два поняття «обрання запобіжного заходу» та «застосування запобіжного заходу», однак в апеляційному порядку на стадії досудового розслідування передбачена можливість лише ухвали слідчого судді про «застосування запобіжного заходу» і не передбачено можливість апеляційного оскарження ухвали про «обрання запобіжного заходу».

Вказане питання призводить до різного розуміння науковими дослідниками та слідчими суддями змістовних характеристик наведених правових норм, так і їх правозастосування внаслідок чого на практиці сформувалось два підходи.

Згідно першого підходу – ухвала слідчого судді щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою не підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

Відповідно до другого підходу ухвала слідчого судді щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою також як і ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

Позиція щодо неможливості оскарження в апеляційному порядку ухвали слідчого судді щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою ґрунтується на тому, що згідно положень КПК України процедури обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, що здійснюється за відсутності підозрюваного та застосування запобіжного заходу, яке здійснюється за участю підозрюваного є відмінними, а тому ухвала про обрання запобіжного заходу по суті за своєю правовою природою фактично є дозволом на затримання підозрюваного з метою приводу, яке не підлягає оскарженню згідно з приписами п. 1 ч. 1 ст. 309 КПК України, які згідно з Рішенням Конституційного Суду № 5-р/2020 від 17.03.2020 визнано таким, що відповідає Конституції України [7].

Даний підхід використовувався в судових рішеннях Вишого антикорупційного суду, з якими погодився Верховний Суд.

Так, в ухвалі Апеляційної палати Вишого антикорупційного суду від 06.09.2021 у справі № 991/5913/21 (провадження № 11-сс/991/528/21) суд дійшов висновку, що кримінальний процесуальний закон розрізняє обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, яке здійснюється за відсутності підозрюваного у разі оголошення його в міжнародний розшук, і застосування цього запобіжного заходу, що здійснюється за участю підозрюваного після його затримання і доставки до місця кримінального провадження. На переконання суду ухвалене в порядку ч. 6 ст. 193 КПК України судові рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно підозрюваного, який оголошений в міжнародний розшук, за своєю правовою природою є дозволом на затримання підозрюваного з метою приводу, що передбачено ч. 3 ст. 187 КПК України, і відрізняється від останнього тільки тим, що підозрюваний знаходиться за межами України. Згідно з ч. 1 ст. 309 КПК України під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у наданні дозволу на затримання; застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його

застосуванні. Ухвала слідчого судді про дозвіл на затримання особи з метою приводу, а відповідно і ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, апеляційному оскарженню не підлягають [8].

Верховний Суд погоджуючись з позицією Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду виходив з того, що оскаржувану ухвалу слідчим суддею постановлено порядку, передбаченому ч. 6 ст. 193 КПК, і рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно підозрюваного, який оголошений в міжнародний розшук, за своєю правовою природою є дозволом на затримання останнього з метою приводу, що передбачено ч. 3 ст. 187 КПК, і відрізняється від останнього тільки тим, що підозрюваний знаходиться за межами України. На підставі такого рішення до підозрюваного не застосовується запобіжний захід, він не може утримуватися під вартою. Будь-яке інше тлумачення положень ч. 6 ст. 193 КПК суперечитиме завданням кримінального провадження, зокрема, швидкому, повному та неупередженому розслідуванню кримінальних правопорушень, оскільки унеможливить забезпечення прибуття особи, яка перешовується від органів досудового слідства та суду за межами України, для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу [9].

Водночас, Верховним Судом ще в 2018 року було сформовано іншу правову позицію про те, що виходячи зі змісту диспозицій ст. ст. 177, 178, 194, 196 КПК України терміни «застосування запобіжного заходу» та «обрання запобіжного заходу» використовуються як синонімічні (тотожні за своїм правовим значенням), оскільки чіткого розмежування між поняттями «застосування запобіжного заходу» та «обрання запобіжного заходу», який би мав різні процесуальні наслідки, кримінальний процесуальний закон не містить. При цьому, на думку суду кримінальним процесуальним законодавством України не передбачено іншого процесуального документа, крім ухвали про застосування запобіжного заходу (ст. 196 КПК) при вирішенні питань, пов'язаних із такими заходами (Постанова від 13.12.2018 у справі № 483/1186/16-к, провадження № 51-4991км18) [10].

І. В. Басиста на підставі власних наукових досліджень зазначає, що нормами КПК України не передбачена можливість оскарження у перебігу досудового розслідування ухвали слідчого судді про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, яка постановлена у порядку частини 6 статті 193 КПК України. Під час досудового розслідування, на підставі пункту 2 частини 1 статті 309 КПК України, може бути оскаржена в апеляційному порядку лише ухвала слідчого судді про застосування (котре має місце після затримання особи і не пізніше, як через сорок вісім годин з часу її доставки до місця кримінального провадження) обраного, у порядку частині 6 статті 193 КПК України, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою [11, с. 194].

В зв'язку з відсутністю єдності у судовій практиці Об'єднаною палатою Касаційного кримінального суду Верховного Суду у постанові від 14.02.2022 у справі № 991/3440/20, провадження № 51-5359 кмо 21 було сформовано правовий висновок щодо можливості апеляційного оскарження ухвали слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, постановленої в порядку ч. 6 ст. 193 КПК України на підставі п. 2 ч. 1 ст. 309 КПК України.

Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду у вказаному рішенні на підставі аналізу Конституції України, КПК України, рішень Конституційного Суду України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, рішень Європейського суду з прав людини, Хартії основоположних прав Європейського Союзу 2000 року, Європейської конвенції про видачу правопорушників, Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи від 27.09.2006 № Res (2006) 13 державам-членам щодо застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, умов, в яких воно має відбуватися, та про заходи забезпечення гарантій проти зловживань, а також резюме Європейської Комісії «За демократію через право» *amicus curiae* від 18.03. 2019 № 939/2018 (CDL-AD(2019)001) виходила з того, що:

– можливість апеляційного оскарження та перегляду апеляційним судом рішення про тримання під вартою, ухваленого судом першої інстанції, має на меті, насамперед, уникнення свавільного позбавлення свободи;

– системний аналіз глави 18 КПК «Запобіжні заходи» дозволяє констатувати, що законодавець, регламентуючи інститут запобіжних заходів законодавець дійсно ототожнює поняття «застосування запобіжного заходу» та «обрання запобіжного заходу», використовуючи їх як синонімічні (тотожні за своїм правовим значенням);

– обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за процедурою, передбаченою ч. 6 ст. 193 КПК, має правовим наслідком обмеження права на свободу та особисту недоторканність [12].

На даний час вищевказаний правовий висновок Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду є актуальним, а тому в силу ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права та підлягають врахуванню іншими судами при застосуванні таких норм права [13].

Слід цілком погодитися, що можливість апеляційного оскарження ухвали про обрання запобіжного заходу відповідає заданням кримінального провадження та міжнародним стандартам забезпечення права на свободу та особисту недоторканність.

Крім того, така позиція узгоджується, як з іншими правовими висновками Верховного Суду, так і кримінальним процесуальним законодавством України.

Так, Верховним Судом України ще в 2016 році було визначено, що поняття «забезпечення права» за своїм змістом є більш широким поняттям, ніж поняття «право», бо воно передбачає, крім самого «права», ще й гарантований державою механізм його реалізації. Забезпечення права на апеляційне і касаційне оскарження включає як можливість оскарження судового рішення, так і обов'язок суду прийняти та розглянути подану апеляцію чи касацію (Постанова № 5-347ксл5 від 03.03.2016) [14].

При цьому, Верховним Судом також було визначено, що перевірки в апеляційній інстанції підлягають лише ухвали слідчого судді, які пов'язані з можливістю істотного обмеження прав, свобод та інтересів особи або мають вирішальне значення для руху досудового розслідування чи кримінального провадження в цілому. Такий підхід відповідатиме основному завданню (призначенню) судово-контрольного провадження, яке знайшло своє нормативне закріплення в КПК, «здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні» (п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК) [15].

Ухвала про обрання запобіжного заходу вочевидь пов'язано з можливістю істотного обмеження прав, свобод та інтересів особи та має вирішальне значення для досудового розслідування, з огляду на наступне:

по-перше: ухвала про обрання запобіжного заходу виступає правовою підставою для затримання особи на території України і її доставки до місця кримінального провадження для вирішення питання про обрання запобіжного заходу;

по-друге: ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є одним із обов'язкових документів, на підставі якого уповноважений орган з метою затримання, арешту, обмеження свободи пересування особи та подальшої її видачі (екстрадиції) в Україну запитує публікацію Генеральним секретаріатом Інтерполу Червоного оповіщення щодо такої особи [16];

по-третє: до клопотання про видачу особи в Україну додаються певні документи, серед яких, засвідчена копія ухвали слідчого судді або суду про тримання особи під вартою, якщо видача запитується для притягнення до кримінальної відповідальності;

по-четверте: ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою фактично виступає документом, на підставі якого здійснюється затримання особи за межами України, ухвалюється рішення про застосування екстрадиційного арешту для забезпечення видачі особи в Україну з метою притягнення її до кримінальної відповідальності.

Відтак, оскільки правовими наслідками ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є істотне обмеження прав особи, передбачених Основним Законом України та міжнародними договорами, що суттєво впливає на всю стадію досудового розслідування, доцільним є забезпечення права на її апеляційне оскарження.

Зважаючи на наявність проблеми єдності судової практики, яка виступає складовою ефективності і стабільності правового регулювання [17, с. 26] для остаточно вирішення питання щодо можливості оскарження судового рішення щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою слід внести відповідні зміни до КПК України – доповнити ч. 1 ст. 309 КПК України пунктом 2-1 наступного змісту: «обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його обранні».

Висновки. Забезпечення можливості апеляційного оскарження ухвали про обрання запобіжного заходу відповідає заданням кримінального провадження та міжнародним стандартам забезпечення права на свободу та особисту недоторканність.

Відсутність єдності в судовій практиці в окресленому питанні призводить до недотримання належної правової процедури до кожного учасника кримінального, що тягне за собою порушення права на справедливий суд, гарантованого, як національним законодавством, так і міжнародними договорами.

Запровадження змін до КПК України щодо закріплення можливості оскарження ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою бути сприяти усунення недоліків нормативного врегулювання запобіжних заходів та досягненню балансу, між державним примусом та суворим дотриманням законних прав і свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята 28 черв. 1996 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. №4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Загальна декларація прав людини 1948 року: підписана 10 груд. 1948 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: підписана в Римі 4 листоп. 1950 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: підписаний 16 груд. 1966 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
6. Рішення Конституційного Суду України № 4-р/2019 від 13.06.2019. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-19#Text>.
7. Рішення Конституційного Суду № 5-р/2020 від 17.03.2020. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-20#Text>.
8. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 06.09.2021 у справі №991/5913/21. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99410451>.
9. Ухвала Верховного Суду 20.09.2021 у справі № 991/5913/21. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99748263>.
10. Постанова від 13.12.2018 у справі № 483/1186/16-к, провадження № 51-4991км18. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78627978>.
11. І.В. Басиста. Чи передбачена можливість у перебігу досудового розслідування оскаржувати ухвалу слідчого судді про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, яка постановлена у порядку частини 6 статті 193 КПК України?. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2022. Вип. 13 (25). С. 189-196. DOI: 10.33098/2078-6670.2022.13.25.189-196.
12. Постанова Верховного Суду від 14.02.2022 у справі № 991/3440/20, провадження №51-5359кмо21). Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103466876>.
13. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
14. Постанова Верховного Суду № 5-347к15 від 03.03.2016. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56939749>.
15. Постанова Верховного Суду від 31 травня 2021 року у справі №646/3986/19 (провадження №51-3335км20). Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97429838>.
16. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол, затверджена спільним наказом МВС України, ОГП, НАБ України, СБ України, ДБР, Мінфіну України, Мін'юсту України від 17 серп. 2020 р. №613/380/93/228/414/510/2801/5. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20#Text>.
17. Н.М. Пархоменко. Єдність судової практики як складова правового регулювання. Часопис Київського університету права 2020/3. с. 26-30. DOI: 10.36695/2219-5521.3.2020.03.